

MULLER E MOBILIDADE NAS LITERATURAS GALEGA, IRLANDESA E GALESA: DISCURSOS CRÍTICOS E RESPOSTAS CREATIVAS

María Jesús Lorenzo-Modia (ed.) (2016).

Ex-sistere: Women's Mobility in Contemporary Irish, Welsh and Galician Literatures
(Newcastle: Cambridge Scholars Publishing)

Nos últimos anos estase a producir un incremento notábel, no ámbito dos estudos galegos e noutras áreas, do interese académico na análise de diferentes formas da mobilidade, con particular énfase na súa representación literaria. Varias son as publicacións recentes que inciden na relevancia de cuestións relacionadas coa viaxe, o sentido do tránsito, a experiencia da mobilidade. Títulos de autoría colectiva como *Viaxes e construción do pensamento. Viaxes e viaxeiros na Galiza anterior a 1936* (2011), coordinado por Carme Fernández Pérez-Sanjulián, ou o ensaio *De camiños, viaxeiros e camiñantes*, de Santiago Lamas e Alfonso Mato (2016), son ilustrativos desta tendencia. Outras mostras inclúen o libro de Eugenia R. Romero *Contemporary Galician Culture in a Global Context: Movable Identities* (2012), a edición dun número especial da revista *Galicia 21. Journal of Contemporary Galician Studies* titulado *Espazos naturais, mobilidades textuais: novas perspectivas críticas sobre a obra de Xavier Queipo* (2013), que, editado por quen isto escribe, recolle traballos centrados na esculca de diversos trazos vencellados coa mobilidade na obra literaria do escritor compostelán Xavier Queipo, e mais a próxima publicación dun número monográfico da mesma revista dedicado a distintos aspectos da mobilidade que coordina David Miranda-Barreiro baixo o título de *Galician Identity in Motion: Interdisciplinary Approaches to Displacement in the 20th Century*.

Neste contexto, as principais novidades do volume de ensaios editado pola profesora da Universidade da Coruña María Jesús Lorenzo-Modia, radican no amplo espectro da súa focalización xeográfica —como o título indica, reúne ensaios sobre distintas literaturas da franxa atlántica, nomeadamente a galega, a irlandesa e a galesa— e tamén na perspectiva de xénero que adopta. A responsábel da edición apunta na introdución cara á vontade comparativa, non reducionista nin homoxeneizadora da análise. Porén, non semella de todo axei-

tado aludir a unha posíbel dimensión comparatista, xa que as tres literaturas, malia compartiren características sociohistóricas semellantes, como a centralidade da experiencia da emigración durante o século dezanove ou a consciencia da súa natureza periférica, trátanse case enteiramente por separado. Deste modo, o xesto comparatista podería quizais emanar, na percepción lectora, como invitación motivada pola inclusión, no mesmo volume, de traballos correspondentes a distintos campos literarios que se centran na reflexión sobre cuestións intimamente afíns, mais nunca a través dunha comparación textual ou mesmo contextual directa entre os ditos campos, que nunca se leva a cabo nas páxinas do libro. En calquera caso, por mor do seu valor intrínseco e da súa clara vocación transnacional, a obra espertará sen dúbida o interese dun público lector amplo e con ancoraxe en varias disciplinas, desde a literatura de viaxes ata os estudos da mobilidade, desde os estudos culturais ata os estudos galegos, irlandeses e, talvez en menor medida, galeses, por motivos que se explicarán.

O volume deriva das actividades concibidas na contorna dun proxecto de investigación, na actualidade concluso, denominado precisamente «Ex-sistere: Women's Mobility in Contemporary Galician and Irish Literature», con Manuela Palacios González (Universidade de Santiago de Compostela) como investigadora principal. Como revela o seu nome, o proxecto ocupouse da análise da presenza e os valores da mobilidade feminina nas literaturas galega e irlandesa, e continuou o ronsel que a citada investigadora iniciara liderando con anterioridade outros proxectos dedicados ao estudo dos varios vínculos existentes entre a poesía contemporánea en Irlanda e Galicia desde unha perspectiva de xénero. Como xa se adiantou con anterioridade, ademais destes dous espazos culturais, o volume de Lorenzo-Modia incorpora dous ensaios correspondentes á literatura galesa, o que convida a abrir perspectivas novas sobre o estudo da mobilidade feminina e a súa representación nas literaturas da franxa atlántica.

Os contidos do libro estrutúranse en tres seccións claramente delimitadas: a primeira dedícase á literatura galega, a segunda á irlandesa e a terceira á galesa. Unha das facetas máis novidosas do volume consiste na incorporación de textos sobre a experiencia da mobilidade feminina ofrecidos por escritoras e escritores, que presentan puntos de vista alternativos aos que proporcionan especialistas académicas. Esta dualidade proporciónalles á obra un contrapunto interesante que inclúe, por unha banda, a análise de textos moi diversos desde enfoques críticos tamén plurais e, pola outra, unha ollada desde a creación literaria a cuestións relacionadas coa mobilidade. O capítulo de

Palacios concilia ambas as dúas perspectivas, pois a autora combina o discurso crítico coa faceta creativa, partindo da incorporación dunha serie de textos, tanto poéticos como narrativos, nos que varias autoras irlandesas reflexionan sobre distintos aspectos da mobilidade, empregando ademais a fotografía como punto de arranque para as súas consideracións. A amálgama de creación literaria, artes visuais e crítica académica posibilita achados moi reveladores en canto á percepción e a experiencia da mobilidade no caso das escritoras irlandesas seleccionadas.

A sección dedicada á literatura galega presenta catro traballos. O primeiro, de María López Sáñez, trae un percorrido pola presenza da migración e a viaxe desde Rosalía de Castro ata hoxe, pasando pola importancia que o tropo da viaxe acadou para o grupo Nós e pola actualidade da reformulación da figura mítica de Penélope por parte de moitas autoras contemporáneas a partir da invocación oracular de Xohana Torres. Moi suxestiva é a proposta de María Xesús Nogueira, que unha vez máis brinda unha visión de conxunto analizando obras de poetas galegas publicadas entre 2000 e 2014 para explorar as funcións e sentidos da inclusión de toponimia estranxeira nos textos. Nogueira formula unha útil tipoloxía que desde xa se engade a outras achegas críticas previamente realizadas por esta investigadora para ir construíndo unha mellor comprensión da poesía galega contemporánea. Tamén de sumo interese resulta a detallada análise cronotópica que Olivia Rodríguez-González leva a cabo da novela de Eva Moreda *A Veiga é como un tempo distinto*, afondando nas claves dun motivo claramente anunciado desde o título da obra, onde se concentran as coordenadas tempo-espazo que acadarán no libro un valor fulcral relacionado cos motivos da emigración e a memoria. A sección dedicada á literatura galega péchase cun texto literario de marcado xorne autobiográfico do escritor e xornalista Xesús Fraga, no que evoca a experiencia da emigración vivida en Londres por el e a súa familia, a lembranza do tempo do regreso a Galicia e as posteriores intermitencias vitais entre Galicia e Inglaterra, froito talvez inevitábel dunha identidade por sempre escindida. Catro capítulos compoñen tamén a sección centrada na literatura irlandesa, comezando cun estudo de José Francisco Fernández sobre distintas mostras da presenza de Irlanda, España e Galicia na obra da escritora británica Honor Tracy. Mediante unha pescuda nas por veces controvertidas relacións da autora coa sociedade irlandesa, Fernández confirma que, mentres as representacións literarias do ámbito irlandés emanan dunha mentalidade colonial e a interacción con Galicia suscita na autora a consciencia da diferenza, malia estar dominada polos seus

prexuízos ideolóxicos, unha maior empatía tinxe a imaxe de España que prolectan os libros analizados, pois esta representa un espazo que responde ás súas expectativas. A seguinte contribución, asinada por Mª Dolores Gómez Penas e Mª Amelia Fraga Fuentes, consiste nunha análise dos discursos sobre identidade e emigración na obra teatral *Tea in a China Cup*, de Christina Reid. Aínda que a emigración semella xogar un papel central na obra, o artigo céntrase máis visibelmente na análise das cuestións identitarias, que están moi ben exploradas, mais talvez en detrimento dunha máis concienciada lectura do rol que a mobilidade ten na peza. A editora do volume contribúe cun ensaio sobre a obra poética de Medbh McGuckian no que cualifica a súa decisión de ficar en Belfast durante a segunda metade do século vinte como un acto de resistencia. Lorenzo-Modia comeza propoñendo unha lectura minuciosa do poema «The Marcella Quilt», que pon de manifesto a complexidade dos procedementos compositivos de McGuckian; seguidamente, recorre a exemplos extraídos de coleccións de publicación máis recente para enfatizar a importancia da figura da nai e de manifestacións simbólicas da mobilidade, representadas en figuras como os anxos e o mar, así como a través da interacción intertextual coa obra de escritores doutras latitudes. O capítulo asinado por Manuela Palacios pecha esta sección e xa se comentou máis arriba, así que soamente farei fincapé máis unha vez na orixinalidade da metodoloxía empregada e na súa rendibilidade, non só para xerar respostas creativas por parte das escritoras que participan, implicándoas así nun proceso complexo de creación de significados, senón tamén para posibilitar que a investigadora arribe a unha serie de interesantes conclusións en relación coa mobilidade feminina, a mediación artística e a relevancia dos documentos persoais —as fotografías e os textos que as acompañan— para a conformación da identidade colectiva.

No conxunto do volume, non semella moi afortunado o feito de que a sección centrada na literatura galesa estea formada por só dous capítulos, polo que a visión que se ofrece dos discursos sobre a mobilidade neste campo cultural resulta inevitabelmente moi parcial e soamente establece un diálogo tanxencial co resto das literaturas incluídas no libro. Porén, son dous artigos de interese. O primeiro, da autoría de Kevin Mills, proporciona unha lectura da novela *Gifted*, de Nikita Lalwani, na que enfatiza a alienación da protagonista feminina e a xestión que debe levar a cabo da construción dunha identidade móbil e cambiante, sempre a orbitar entre Gales, o lugar de residencia, e a India, o espazo das orixes, encarando ademais a posta en cuestión da súa etnicidade por parte de certos sectores da comunidade na que vive. A poeta

Chris Kinsey é a autora do derradeiro capítulo do libro, no que presenta unha serie de evocacións de carácter autobiográfico, marcadas pola súa experiencia da mobilidade en diversos lugares de Inglaterra, Alemaña e Gales, por entre as cales intercala un considerábel número de poemas que dialogan suxestivamente, en sucesión contrapuntística, coa narración do percurso vivencial.

Esta contribución final chama a atención novamente sobre un dos aspectos máis salientábeis deste volume: a vontade de propiciar un espazo compartido que acolle, por unha banda, a reflexión e a análise sobre diversos aspectos relacionados coa mobilidade feminina nas literaturas galega, irlandesa e galesa contemporánea, e, pola outra, unha serie de respostas creativas que se abeiran a idénticos presupostos. Nesta dúplice vertente entre crítica e creación xace a riqueza discursiva e a poliédrica conxuntura da que agroma este libro.

MARTÍN VEIGA
University College Cork
M.Veiga@ucc.ie